

Araştırma Makalesi/Research Article

AVRUPA BİRLİĞİ TOPLUMSAL CİNSİYET POLİTİKALARI VE
TÜRKİYE'DE ROMAN KADINLARIN DURUMU: ZONGULDAK
ÖRNEĞİ

GENDER POLICIES OF THE EUROPEAN UNION AND THE STATUS OF
ROMA WOMEN IN TURKEY: THE CASE OF ZONGULDAK

ERDEM DİRİMEŞE¹

Geliş Tarihi: 19 Mayıs 2021
(Received)

Kabul Tarihi: 28 Ocak 2022
(Accepted)

ÖZ: Bu çalışma, AB'nin toplumsal cinsiyet ve dezavantajlı gruplar hakkındaki politikaları ile dezavantajlı gruplardan biri olan Romanların Türkiye'deki durumunu ele almaktadır. Çalışmanın amacı, AB toplumsal cinsiyet politikaları ile roman kadınlarının Türkiye'deki durumunu Zonguldak kenti üzerinden incelemek ve dezavantajlılık durumlarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırmanın evrenini Zonguldak il merkezinde Mithatpaşa Mahallesi, İkinci Makas diye bilinen Roman bölgesinde yaşayan Romanlar oluşturmaktadır. Sonuç olarak, aşırı yoksulluk ve temel ihtiyaçlardan yoksunluk Zonguldak'ta Roman aileler arasında yaygındır. İşgücü piyasasına, eğitime, sağlık sistemine ve konut piyasasına erişimde ayrımcılık hâlâ sürmektedir. Bu durumdan dolayı Zonguldak'ta Romanların etnik temelli ayrımcılığa maruz kaldıkları düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: AB Politikaları, Roman, İstihdam, Ayrımcılık

ABSTRACT: This study deals with the EU's policies on gender and disadvantaged groups and the situation of the Roma, one of the disadvantaged groups, in Turkey. The aim of the study is to examine the EU gender policies and the situation of Roma women in Turkey through the city of Zonguldak and to reveal their disadvantaged status. Accordingly, the universe of the research is composed of the Roma people living in the Roma district known as the "İkinci Makas" in the Mithatpaşa Neighborhood in the city center of Zonguldak. As a result, extreme poverty and lack of basic needs are common problems among Roma families in Zonguldak. Discrimination in access to the labor market, education, health system, and housing market persists. Due to this situation, Roma women in Zonguldak are exposed to both ethnic and gender-based discrimination.

Key Words: EU Policies, Women, Roma, Employment, Gender Equality

GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin ve üye devletlerin temel prensiplerinden ve en önemli amaçlarından birisi de temel haklara saygı ve bu hakların geliştirilmesidir. Bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, erdemdirimese@beun.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1873-6425

çerçevede temel hakların korunması ile ilgili olarak, Lizbon Anlaşması kapsamında geçerli olan Avrupa Birliği Anlaşması'nda (ABA) ele alınan konuların, "insan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel geçerliliği ve bölünemezliği, insan onuruna saygı, eşitlik, dayanışma" olduğu vurgulanmaktadır. Aynı şekilde ABA' da "sosyal dışlama ve ayrımcılıklar ile mücadele edileceği, sosyal adaletin, cinsiyet eşitliğinin, nesiller arası dayanışmanın ve çocuk haklarının korunmasının teşvik edileceği" belirtilmektedir. Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşmada (ABİA) ise "ayrımcılık yapmama" ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu kapsamda "İrk ve Etnik Köken Ayrımı Yapılmaksızın Kişiler Arasında Eşit Muamele İlkesinin Uygulanmasına Konsey Yönergesi" ile "İstihdam ve Meslekte Eşit Muamele için Genel Çerçeve Oluşturan Konsey Yönergesi", AB çerçevesinde temel haklarla ilgili en temel iki yönergeyi teşkil etmektedir. İrk veya etnik köken temelinde ayrımcılığın, AB'nin amaçlarının gerçekleştirilmesi açısından olumsuz nitelik taşıyabileceği bu yönergelerde vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda yönergelerde özellikle, istihdam, sosyal koruma, yaşam standardı ve kalitesi, ekonomik ve sosyal birlik, özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca her türlü "doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın" yasaklanması gerektiği belirtilmekte ve özellikle kadınların çok yönlü ayrımcılığa konu oldukları ifade edilmektedir.

BM Genel Kurulu tarafından 1979' da kabul edilen "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)" Kadına karşı ayrımcılığı tanımlayarak, bu ayrımcılığa son verilmesi için yapılması gerekenleri ve alınabilecek önlemleri belirlemek amacıyla oluşturulmuş uluslararası bir sözleşmedir. Bu sözleşme kalıp yargılar, ayrımcı gelenekler, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri gibi kültürel faktörleri, kadınların insan haklarından yararlanmalarını sınırlandıran hususlar olarak belirtmektedir. Hem kamusal hem de özel alanda ayrımcılığın ortadan kaldırılması CEDAW' ın temel ilkeleri arasında da bulunmaktadır.

Nitekim hiç kimseyi dışlamayan bir gelişme sürecini taahhüt eden İnsani Gelişme Raporu, insani gelişmenin sürekliliğinde yerli halklar, etnik azınlıklar, mülteciler ve göçmenler olmak üzere yoksul, ötekileştirilmiş ve savunmasız grupların en arkada bırakılan gruplar olduğunu vurgulamaktadır. Evrensellik ve ilerlemenin önündeki engeller arasında yoksunluk ve eşitsizlikler, ayrımcılık ve dışlanma, sosyal norm ve değerler, önyargı ve hoşgörüsüzlük olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu raporda birçok kadını kendi yaşamında tam potansiyelini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan fırsat ve güçlenmeden mahrum eden, birbirlerini pekiştiren toplumsal cinsiyet engelleri de açıkça ortaya koyulmaktadır. Konu ile ilgili olarak AB ülkelerinde birçok çalışma yapılmaya devam etmektedir ve AB sürecinde insan hakları alanında önemli somut adımlar atılmaya başlanmıştır. İnsan hakları konusunda evrensel standartların yakalanması için AB üyesi ülkeler ile

işbirliği yapılması diğer ülkeler için de gerekli ve yararlı görülmektedir. Dolayısıyla Avrupa Konseyinde insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda atılan adımlar ve gerçekleştirilen çalışmalar, politik ve hukuki bir çerçevenin oluşturulması ile sonuçlanmıştır.

AB sürecinde dezavantajlı konumda tanımlanan etnik gruplardan biri de romanlardır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sosyo ekonomik ve kültürel sorunları bulunan romanlar konusunda son yıllarda çeşitli adımlar atılmaya başlanmıştır. AB üyelik süreci hala devam eden ülkemizde, hem devletin attığı adımlar hem de AB politikaları romanlar konusunda farkındalık oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Roman çalışmalarında genel olarak barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi başlıklar temel sorunlar olarak ifade edilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların yaşadığı sorunların, roman kadınların dezavantajlılığını ne kadar hesaba kattığı tartışmalıdır. Yukarıda belirttiğimiz romanların genel sorunlarına bir de toplumsal cinsiyet konusunda kadın olmanın sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları açısından bakıldığında daha büyük zorlukların ortaya çıktığı aşikârdır. Her ne kadar uluslararası arenada bu konuda birçok adım atılsa da bu adımların roman kadınların hayatına ne kadar değebildiği, ne ölçüde başarılı olduğu hakkında araştırmaların eksikliği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, AB toplumsal cinsiyet politikalarının kadının kalkınması üzerindeki etkilerini Roman kadınları perspektifinden incelemek ve bu politikalar ışığında Türkiye’de Roman kadınların durumunu ortaya koymaktır.

Nitel araştırma yöntemini esas alan bu çalışma, genel tarama modeli çerçevesinde yapılandırılmıştır. Tarama modelleri geçmişteki ya da şu andaki bir durumu var olduğu biçimiyle amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Unutulmamalıdır ki nitel araştırmalardan elde edilen sonuçlar evrene genellenemezler. Ancak konuya ilişkin derinlemesine bir bakış açısı sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada; istenilen bilginin eksiksiz olarak ve derinlemesine elde edilmesi, var olan durumu göstermesi ve alınan cevaplara dönüt vermeye imkân sağlaması açısından yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır (Topsakal, 2013: 550).

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan *amaçlı örnekleme yöntemi* kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacı doğrultusunda sistematik ve rastgele seçilen durum örneklerinin amaçlı bir şekilde sınıflandırılmasıdır. Bu örnekleme yönteminde önyargıyı azaltmak, inanırlık ve güvenilirliği arttırmak amacıyla, görüşme yapılan kişilerin seçilmesinde, evreni temsil etme gücünden ziyade bu kişilerin araştırmanın konusuyla doğrudan ilgili olup olmadıklarına dikkat edilmiştir. Araştırma konusuna dair katılımcılardan elde edilen bilgilerin tekrarların

sıklık kazanması fark edildiğinde “doyum noktasına” ulaşıldığı düşünülerek görüşmelere son verilmiştir (Karaman, 2018: 650). İmkânlar dâhilinde Zonguldak il merkezinde, Mithatpaşa mahallesinde, ulaşılması mümkün olan farklı yaşam tecrübelerine sahip Roman bireylerle görüşmeler yapılması planlanmıştır. Bu doğrultuda Mithatpaşa Mahallesi olarak geçen İkinci Makas olarak bilinen Roman Mahallesinde 19 kadın ve 6 erkek ile görüşme yapılmıştır.

AB TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ STRATEJİLERİ

Toplumsal cinsiyet oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. Kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak inşa edilen, öğrenilen kalıplara dayanan yargılar olduğunu gösterir. Kadına yönelik kalıp yargılar tutum, davranış, değerler, normlar ve önyargıların hem öncül hem de sonuç durumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu kültürel öğeler, erkek ve kadın arasındaki tarihi güç ilişkilerinin yanında kadına yönelik cinsiyetçi tutumları haklı gösterme ve devam ettirme çabaları olarak kullanılmaktadır (Üstün, 2011: 3).

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, kadın ve erkeğin katılım, karar alma ve sorumluluk konusunda kamusal ve özel alanda eşit hak ve imkânlar sahibi olmasını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, ekonomik büyüme ve rekabet bakımından oldukça önemli bir konudur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişimi, toplumsal olarak kadınların medeni ve siyasi haklarını kazanmasıyla ilişkilidir ve ayrıca sosyal politikaların oluşturulmasında fırsat eşitliğini sağlama perspektifini yerleştirmiştir. Bu süreç, kadınların eğitime erişiminden, istihdamda yer almalarına ve karar alma mekanizmalarındaki temsillerine kadar uzanmaktadır (Sayın, 2008: 3).

1957 Roma Antlaşması’nda eşit ücret ilkesine yer verilmesi, kadın ve erkeğe eşit muamelenin AB’nin kurucu ilkelerinden biri olmasını sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, AB politikalarında öncelik taşıyan, AB için temel bir haktır. Kadınlar için insan hakları ve kadın-erkek eşitliği konusu Avrupa Birliği Komisyonu’nda önemli bir yer işgal etmektedir. Kadının toplumdaki fırsat ve imkânlardan erkeklerle eşit olarak yararlanmaları ve kadının insan haklarının korunmasına yönelik olarak bütün politika ve yaklaşımlara toplumsal cinsiyet boyutunun yerleştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla AB, kadınlara karşı tüm ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmayı ve bütünlüklü bir toplum olma fikrini teşvik ederek cinsiyet eşitliğini savunmaktadır (Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi, 2019: 2-3).

Bu kapsamda Aralık 2015’te Komisyon, “2016-2019 toplumsal cinsiyet için stratejik angajman” başlıklı dokümanda beş öncelikli alan tespit etmektedir:

- Kadınların piyasaya katılımını ve kadın-erkek arasında eşit ekonomik bağımsızlığı arttırmak
- Ücretlerde, maaşlarda ve emeklilik ödemelerinde toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkları azaltmak ve bu yolla, kadın yoksulluğuyla mücadele etmek;
- Karar alma süreçlerinde kadın-erkek eşitliğini desteklemek;
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek, mağdurları korumak ve desteklemek; ve
- Dünya çapında toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını desteklemek (Avrupa Komisyonu, 2018: 1).

Avrupa Konseyi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda hem kadınların hem de erkeklerin sürece dâhil olmasını sağlayarak insan kaynağından tam olarak faydalanılmasını amaçlamaktadır. Bu durum aynı zamanda demokratikleşmeyi hızlandırarak, kadınlara ve erkeklere eşit sorumluluklar yüklemektedir. Ekonomik kalkınmanın sağlanması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için kadın istihdamının önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada AB, Cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanmasında istihdam stratejisi temel alınarak kadın istihdamının artırılması ön plana çıkmaktadır (Tatlıer-Baş, 2011: 17). Akabinde AB için istihdam, ülke ekonomilerinin istikrarlı durumu ve işsizliğin azaltılması bakımından çözülmesi gereken önemli problemlerden biridir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda kadınların güçlendirilmesi, AB için hayati öneme sahiptir (Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, 2010: 2). Bu durum AB’ de akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme hedeflerine ulaşılabilmesi için “kadınların potansiyel ve yeteneklerinin daha verimli bir şekilde kullanılması gerekliliği” ilkesi ile vurgulanmaktadır (Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, 2017: 2). Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi’ nin temel amacı, “kadınların ilerlemesi ve güçlendirilmesi ve bunun sonucu olarak Avrupa Konseyi üye devletlerinde mevcut uygulamaların desteklenmesi yoluyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesidir”. Bu bağlamda AB, kadınların güçlendirilmesi ve haklarının iyileştirilmesi, kadın girişimciliğinin ve istihdamının artırılması, sağlık, eğitim, kadına yönelik şiddetle mücadele ve istismar gibi alanlarda çeşitli projeleri destekleyerek politikalar üretilmesine öncülük etmektedir (AB ve Türkiye Kadınlar İçin Birlikte: 2019).

1986’ da istihdamda ‘kadın dostu’ politikaların benimsenmesi, eşitlik politikalarında ana gündemi oluşturmuştur. İş ve özel hayatın adaptasyonuna ilişkin hedeflerin öne çıkması ve bu bağlamda çocuk bakımında destek oluşturulması amacıyla Çocuk bakım Ağı (Network on Childcare) kurulmuştur. Böylece cinsiyet eşitliği, ekonomik kalkınma ve rekabeti geliştirmek amaçlanmıştır. 1990’ da

kadınların iş becerilerini geliştirme ve güçlendirme, kadınların işgücü piyasasına yeniden katılmalarını kolaylaştırma ve iş dünyasında kadınlar hakkındaki düşünce ve eğilimleri değiştirmek ve geliştirmek amacıyla NOW Girişimi (Kadınlar İçin Yeni Fırsatlar Programı Topluluk Girişimi) oluşturulmuştur (Kutluay-Tutar, 2017: 41-44). İstihdamın azlığı ve işsizlikle mücadele konusunda, uygulanabilecek istihdam politikaları için temel olabilecek kılavuz bir kaynak niteliğinde 1993 yılında “Büyüme, Rekabet ve İstihdam” adlı Beyaz Kitap yayımlanmıştır. 1994 yılında Essen Stratejisi ile Avrupa İstihdam Stratejisinin temelleri atılmıştır (Kesici ve Selamoğlu, 2005: 29). 1997 yılında Amsterdam Anlaşması sırasında AB ülkelerinin istihdamı artırmak adına hedefleri konuşulmuş ve istihdam, Birliğin ortak problemi kabul edilmiştir. Bu kapsamda AB istihdam politikalarına öncülük eden üçlü zirve ön plana çıkmıştır. Bunlar, 1997 Lüksemburg Zirvesi; 1998 Cardiff Zirvesi ve 1999 Köln Zirvesidir. Bu zirveler ile büyüme ve istihdamda iyileşme yaratmaya dönük girişimler oluşturulmuş ve yeni hedefler ileri sürülmüştür (Kesici, 2011: 83).

1990’ lı yıllarda işgücü piyasasında oluşan problemlerin beraberinde getirdiği olumsuzlukları önleyebilmek amacıyla AB’ de Avrupa İstihdam Stratejisi temel alınmıştır. “AB, sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve rekabetin artırılmasında bir araç olarak, Avrupa İstihdam Stratejisi’ ni, üye ülkelerde kadın ve erkeğin ücretli işe daha eşit şekilde katılımını sağlamak için kullanmıştır”. Kadın istihdam oranlarının büyümesi ana hedeflerinden bir tanesi olarak ön plana çıkan AİS çerçevesinde, istihdamın temel ilkeleri olarak değerlendirilebilecek dört başlık öne çıkmıştır:

- Girişimciliği teşvik etmek ve destek sağlamak
- İstihdam edilebilirlik düzeyini artırmak
- İşletmelerin uyum kapasitesini güçlendirmek
- Fırsat eşitliğini sağlamak ve her türlü ayrımcılığı önlemek (Kutluay-Tutar, 2017: 43).

Bu kapsamda “tek tek kadınların güçlendirilerek istihdam alanına katılması” ve istihdam alanında rekabete, “verimliliğe engel teşkil etmeyecek biçimde erkeklerle eşit hale getirilmesi” amacıyla 2000 yılında ‘Cinsiyet Eşitliği için Çerçeve Strateji’ kabul edilmiştir. Avrupa Komisyonu’ nun kadın-erkek eşitliği hakkındaki raporunda cinsiyet eşitliğinin, işgücü pazarının sorunlarını çözmeye önemli bir faktör olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte AB’ de son beş yıl boyunca oluşturulan işlerin dörtte üçünün kadın istihdamına dayandığına dikkat çekilerek cinsiyet eşitliği politikasının büyüme ve istihdamda önemli bir destek olduğu belirtilmiştir (Avrupa 2020 Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Bir Büyüme Stratejisi, 2017: 5).

Sonuç olarak, AB için toplumsal cinsiyet eşitliği, siyasi ve ekonomik hedefler arasında önemli konular arasında kabul edilmekte, sürdürülebilir büyüme ve gelişme

için zorunlu görülmektedir. Bu durum AB kadın-erkek eşitliği yaklaşımının iki boyutunu göstermektedir. İlk olarak AB, politikalarını belirleme ve uygulanması noktasında toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yaparak, her türlü politika ve kararlarının cinsiyetlere etkisi üzerine odaklanmakta ve cinsiyetlere göre farklılaşan ihtiyaçları hep dikkatte tutarak her alan ve sektör de toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar ve uygulamalar geliştirmeye gayret etmektedir. İkinci noktadan bakıldığında ise AB, istismar, şiddet, ayrımcılık ve eşitsizlik sorunlarına yönelik farkındalık artırıcı kampanyalarla birlikte çeşitli proje ve mali hibe destek programlarıyla, alınabilecek özel önlemleri ortaya çıkarma ve uygulamalar ile sosyal içerme ve koruma, istihdam, çalışma şartları, ayrımcılık ve eşitlik içerikli ilerleme programlarına ağırlık vermektedir (Işık, 2019).

AB' NİN ROMANLARA YÖNELİK POLİTİKALARI

Roman ırkı Avrupa'nın en büyük etnik azınlığını oluşturmaktadır. Tahmini olarak 700 yıl önce Hindistan'dan çıkıp Avrupa'ya vardıkları düşünülen bu halkın şu anki nüfusu 10-12 milyon civarındadır. Romanların en yoğun olarak yaşadığı bölgeler Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Macaristan olarak görülmektedir. Bu önemli nüfus oranına rağmen, sağlık, istihdam, barınma ve eğitim gibi konularda en fazla "sosyal dışlanmaya" ve "ırki ayrımcılığa" maruz kalan topluluklardan biri olarak bilinmektedir (Roman İstihdam ve Mesleki Danışmanlık Ağı Projesi, 2017). Avrupa Komisyonu, 1988 yılında yayınlanan üçüncü Avrupa yoksulluk programında ilk olarak "sosyal dışlanma" terimine yer vermiştir. Bu doğrultuda yoksulluğa artık, sadece ekonomik anlamda bir yoksunluk olarak değil, daha geniş bir dezavantaj modeli olarak "sosyal dışlanma" şeklinde adlandırılabilir bir dezavantajlılık olarak bakılmaya başlanmıştır. Bu anlamda dezavantajlı gruplar arasında yer alan Roman vatandaşlar, etnik kimlikleri, haklara erişebilirlik, toplumsal olarak maruz kaldıkları tutum ve yargılar gibi muhtelif konularda sosyal dışlanma sorununa dâhil olmaktadır (Çetin, 2017: 87).

Roman meselesi, AB' nin serbest dolaşım hakkı sebebiyle birliğin önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Roman vatandaşların daha gelişmiş Batı Avrupa ülkelerine doğru bir göç dalgası oluşturması ve bunun yarattığı olumsuz sonuçlar, AB' yi Romanlarla ilgili politikalar üretmeye itmiştir (European Commission, 2012). 1990' lı yıllardan itibaren Roman vatandaşların durumları konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmış ve onların durumlarını iyileştirmeye yönelik olarak çeşitli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede AB son on yılda Roman meselesiyle ilgili ciddi girişimlerde bulunmaktadır. AB' nin çeşitli organları, ajansları ve stratejileri aracılığı ile Romanlara yönelik izlediği politikalarda temel hedefi, Romanların sosyal katılımını ve entegrasyonunu sağlamaktır. Öte yandan

AB, azınlık haklarına önem vermektedir. Bu kapsamda etnik bir azınlık olarak saydığı Romanlara yönelik politikalarında, azınlıkların korunmasını amaçlayan ve azınlıklara grup olarak yaklaşan pozitif haklar politikası izlemektedir. 1993 Kopenhag Zirvesi ile AB' nin temel kriterlerinden biri olan azınlık haklarını koruma siyaseti güdülmektedir. Bu bakımdan AB politikaları, kimlik politikası izlerken Romanları azınlık grup olarak tanımakta, bütünleşme politikası izlerken de Romanları etnik kimlikleri ile değil çoğunluğun üyesi olarak görmektedir (Erkem, 2019: 9).

AB Temel Haklar Ajansı' nın yaptığı araştırmalar sonucu Roman ve göçebelerin temel sorunları ayrımcılık, kötü barınma koşulları, eğitim ve istihdam imkânlarında kısıtlılık, suç mağduru olma ve AB içinde seyahat özgürlüğü kullanımında kısıtlılık olarak tespit edilmiştir. Romanların yaşadığı toplumsal dışlanmayı önleyerek, özellikle eğitim ve istihdam alanlarında sosyal hayata katılımlarını sağlamak, AB'nin Roman politikalarının temel amacı olarak ifade edilmektedir. Bu konuda AB çerçevesi, Romanların entegrasyonu konusunda üye devletleri ulusal politikalar geliştirmeye çağırılmaktadır. Bu şekilde izlenen bütünleşme yaklaşımı ile Romanların diğer AB vatandaşlarının faydalandığı haklardan eşit bir şekilde yararlanması amaçlanırken, Romanların çoğunluğa uyumu veya bütünleşme politikası izlenmektedir. AB' nin romanlara yönelik izlediği bu politikalar Avrupa Roman Platformunda, Romanların sosyal katılımını artırmak için benimsenen on temel prensipte de kendini göstermektedir. Bu prensiplerin temelinde yatan fikir romanları ayrı bir grup olarak almak yerine “açık ama dışlayıcı olmamayı hedefleme” ile kişilerin sosyo-ekonomik durumuna karşı bir yaklaşım benimserken diğer taraftan “toplumun temelini hedefleme” ile romanların toplumun geneline tam katılımının desteklenmesi gerektiğinin altını çizer. Böylece “kültürler arası yaklaşım” ile hem romanların hem de toplumun genelinin birbirinden öğreneceği çok şey bulunduğunun ve kültürler arası öğrenme ve becerilerin, ön yargılar ve kalıp yargılarla mücadele ile teşvik edilmeyi hak ettiğini belirtir (Romanlar İçin AB Eylemi, 2019: 2).

Bu çerçevede 2011 yılında AB kurumları, dezavantajlı grup olan Romanların toplumla daha iyi bütünleşmesini ve Romanlar ile çoğunluk nüfusun yaşam koşulları arasındaki farkları gidermeyi amaçlayan “Ulusal Roman Entegrasyon Politikaları için Avrupa Çerçevesi’ ni kabul etmiştir. Temel amaç, Roman vatandaşların en temeldeki kronik problemlerini çözmek için, üye devletlerle iletişim içinde strateji ve uygulamalar yürütmektir. Bu kapsamda Avrupa komisyonu, devletlere yönelik etkili Roman entegrasyonu ölçümleri için bir dizi tavsiye niteliği taşıyan rapor oluşturmaktadır (Genç, 2019: 3). AB, Romanları da diğer AB üyesi ülkesi vatandaşları ile eşit görmek ve Romanların da Avrupa vatandaşı olarak ortak pazara

eşit katılımını sağlamaya çalışmaktadır. AB, 2010 yılında hem ekonomik hem de sosyal anlamda bir yapısal dönüşümü gerçekleştirmek amacıyla “Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Birliği 2020” stratejisini gündemine almıştır. Lizbon Stratejisine benzer bir şekilde, Avrupa 2020 Stratejisi, on yıllık bir süreç için, AB’ nin ekonomik krizin olumsuz etkilerini azaltarak ekonomik büyüme, istihdam ve çevre ile ilgili hedeflerini gerçekleştirmesi amacıyla bir yol haritası belirlemektedir. Nitekim Avrupa 2020 akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme stratejisinde, ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda, %68.8 olan istihdam oranını %75’e çıkarmak hedeflenmektedir (20-64 yaş arası). Bu hedeflerin “Öncü Girişimler” olarak adlandırılan yol haritası, AB genelinde ve üye devletlerde yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla belirlenmiştir. Bu çerçevede Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu (European Platform Against Poverty and Social Exclusion) ile sosyal ve bölgesel uyumun sağlanması için büyüme istihdamı faydalarının, yoksullukla ve sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalan kesimleri de kapsayarak, bu kesimlerin toplumda aktif bir şekilde yer almalarının sağlanmasına yer verilmiştir. Bu strateji ile Romanları toplumun diğer fertleriyle bütünleştirmeye çalışarak, onların marjinalleşmesinin, ayrımcılığa uğramasının ve etiketlenmelerinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır (Avrupa 2020 *Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Bir Büyüme Stratejisi*, 2017: 2).

Bu noktada AB, Romanların işgücü piyasasındaki insan kaynağı açığının kapatılmasına büyük oranda destek olabileceğini savunmaktadır. Böylelikle AB’ ye yeni üye olan devletlerdeki Roman halkın oluşturduğu potansiyel işgücü oranı, AB ülkelerinin yaşadığı mali krize de yardımcı olabilecektir. Bu sayede, hem Roman vatandaşlar iş imkânı bulabilecek hem de AB içinde bulunduğu mali sıkıntılara karşı koyabilecektir. Bu amaçla üye devletlerde uygulanmak üzere bir takım tavsiye nitelikli öncelikler listesi belirlemiştir. Bunlar;

- Roman vatandaşlara iş imkânı sağlayabilmek adına, sosyal girişimcilik ve eğitimle bütünleştirilmiş geçici kamu projeleri oluşturmak ve bunları desteklemek.
- İlk defa iş hayatına katılan Roman vatandaşları destekleyerek, görev başı eğitim imkânları sağlamak.
- Kendi işini kurmak isteyen Roman girişimcilere mikro krediler vasıtasıyla güçlü bir şekilde destek olmak,
- Özellikle kadına yönelik olan ayrımcılık başta olmak üzere, tüm roman vatandaşların iş pazarına girişte yaşadığı ayrımcılığı önlemek (European Commission, 2012: 14).

Dolayısıyla AB, Romanların sosyal hayata katılımını sağlamayı birincil hedef olarak sunarken, ekonomiye, iş pazarına, kültürel hayata ve siyasi karar almaya

katılımlarını sağlamayı öncelik olarak görmektedir. En çok vurgu istihdama katılımı artırmaktır. Bu durum da ana politikaların bütünleşmeci olduğu bir alandır yani etnik kimlik geri planda tutularak bireysel olarak iş piyasasına dâhil olma önemsenmektedir (Avrupa Sosyal Fonu, 2013: 5). Sonuç olarak bütünleşme yaklaşımı ile dışlamanın önüne geçilerek romanların topluma en kısa zamanda tam katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır (Roman İstihdam ve Mesleki Danışmanlık Ağı Projesi).

ZONGULDAK' TA ROMAN KADINLARIN DURUMU

Zonguldak' ta Romanların varlığı, şehrin Cumhuriyet dönemi kuruluş tarihine kadar uzanmaktadır. Cumhuriyetin ilk kenti olan Zonguldak' ta Romanlar maden üretiminin başladığı yıllardan itibaren şehre yerleşmeye başlamışlardır. Yapılan çalışmalarda özellikle Lozan anlaşmasıyla nüfus mübadelesi sonucu Türklerle beraber Romanlarında bu bölgeye yerleştikleri öne sürülmektedir. Yapılan görüşmelerde yaşlı Romanlardan alınan bilgilerden, Zonguldak' ın Devrek ilçesinden Rıza Koçaklı' nın bölgeye ilk gelen aile sakinlerinden biri olduğu ve arkasından Demir, Kaçmak, Koçak, Korkmaz, Kaçmaz soyadlarıyla bilinen roman grupların yerleştiği anlaşılmaktadır. Aynı soyadını taşıyan romanların Ereğli, Devrek ve Çaycuma ilçelerinde de yaşamaları, bu roman grupları arasındaki akrabalığı destekleyen bir unsur olarak görülebilir.

Roman grupları arasında bölgenin en sorunlu alanı kabul edilen Mithatpaşa Mahallesi, Aziziye caddesi, 708 Sokak ile 711 Sokak arasında kalan, yerel olarak bilinen adıyla "İkinci Makas Mahallesi" bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bölgenin romanlar açısından seçilmesi dönemin kömür madeni üretim ve nakliye sahası olması, şehir merkezine 1 km' den daha yakın olması olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çalışmanın kapsamı doğrultusunda, Bülent Ecevit Üniversitesi Roman Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürlüğü olarak Roman gruplarla ve Batı Karadeniz Romanlar Derneği yönetimi ve üyeleriyle yapılan görüşmeler de bulguların yorumlanmasında kullanılmıştır.

Yerel adıyla İkinci Makas' ta araştırmanın yapıldığı dönemde 500' e yakın Roman bireyin yaşadığı söylenmektedir. Şehir merkezine yaklaşık 400 metre mesafede bulunan mahalle Zonguldak merkezden Kilimli ilçesine yapılmakta olan çevre yolu kapsamında açılacak iki tünel inşaatı nedeniyle kamulaştırma ve yıkıma uğramıştır. Bu araştırmanın verileri yıkım öncesi ve sonrasında bölgede ikamet eden Romanlardan toplanmıştır. Hem odak grup hem de bireysel görüşmeler yapılmış ve sonuçlar ortak sorunlar başlığıyla değerlendirilmiştir. Bu ortak sorunlar ise AB politikalarında belirtilen başlıklarla paralellik taşıyacak şekilde ele alınmıştır. Bunlar barınma, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hayat başlıkları altında incelenmiştir. Son

olarak AB politikalarının roman kadınların kalkınması üzerinde etkin olup olmadığı tartışılmış ve değerlendirilmiştir.

Mahallede yapılan görüşmelerde romanların evleri tek tek ziyaret edilmiştir. Bu kapsamda mahallede bulunan iç içe geçmiş 50' ye yakın konuttan 15 tanesi ziyaret edilmiştir. Mahalledeki evlerin çoğunluğu tek odalı, banyo, tuvalet ve mutfaklı olmayan yapılardan oluşmaktadır. İki odalı olan evler ise daha çok belirli bir işte daimi olarak çalışan ya da emekli olan bireylerin bulunduğu ailelere aittir. Evlerden tek oda olanlar 5-10 metrekare genişliğinde, 2 ve daha fazla olanlar ise 20 ile 50 metrekare genişliğindedir. Evlerde genellikle 5-9 arası birey yaşamaktadır.

Yapılan görüşmelerde konuyla ilgili genel olarak yer yatağı şeklinde idare ettiklerini belirtmektedirler. Mutfak yerine piknik tüpü, lavabo içinse sokakta akan bir musluk kullanıldığı görülmüştür. Tuvalet ihtiyacı konusunda ise net bir şey söylemekten kaçınmışlardır. İki ve üç odalı evlerde ise bu alanların var olduğu görülmektedir. Bebekler için duvardan duvara gerilen iplere serilen battaniyede beşik yapılmaktadır. Zonguldak yöresinde bu beşik modeli "çingene beşiği" olarak adlandırılmaktadır. Bu durum damgalamanın bir türü olarak yöre kültüründe romanlara karşı ayrımcılığın bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Barınma sorunu doğal olarak hijyen konusunun da fark edilmesini sağlamaktadır. Daha iyi evlere taşınmayı düşündüklerinde ise ayrımcılıkla karşılaştıklarını, kendilerine ev vermemek için, "esmer vatandaşa kiralanmaz" ya da "satılmaz" diye ilan astıklarını, aynı durumun iş için de geçerli olduğunu genel olarak dile getirmişlerdir. K13 le beraber, K1 ve K2 kodlu kadınlar grup görüşmesi esnasında, "K1: iş vermiyorlar bize, ev de vermiyorlar kiraya da vermiyorlar; K2: cıngan olduğumuz için bizden kaçıyorlar K1: bizim kimseye kötülüğümüz yok..." sözleriyle bu durumu ifade etmişlerdir. En temel insani ihtiyaçlar açısından barınmanın romanlar arasında en önemli sorunlardan biri olduğu görülmektedir. İnsani Gelişme Raporunda da belirtildiği gibi dışlanma ve ayrımcılık roman gruplar üzerinde insani yaşam konusunda romanların evrensel ve temel insan haklarından yeteri kadar faydalanamadığı görülmektedir. Ayrıca roman olmanın yanında dul kalan roman kadınların ev bulma konusunda daha da zorlandıkları görülmektedir.

Çocukların ayaklarında genelde ayakkabı ya bulunmadığı ya da yırtık ve eskimiş ayakkabılar bulunduğu gözlenmiştir. Roman çocukları genelde bölgeye yakın olan Uzun Mehmet İlköğretim Okuluna devam etmektedir. Sosyal dışlanmanın en açık gözlemlendiği yer bu okul olmuştur. Öğrencilerinin neredeyse tamamı roman çocuklarından oluşmakta ve roman olmayan aileler bu okula çocuklarını göndermek istememektedir. Okulda yapılan gözlemlerde, öğrencilerin anneleri tarafından okula getirildiği gözlenmiş, ancak okul mevcudunun yarısının okula sürekli gelmediği okul idaresi ve öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bunun

sebebi olarak öğretmenler tarafından, çocukların dilenmeye, pazar yerinde meyve sebze toplamaya veya kâğıt ve hurda toplamaya çıkması, ailelerin ilgisizliği olarak belirtilmiştir. Çocukların okula gitmeme sebepleri, okul hakkındaki düşüncelerini ve hijyen konusunu, mahalleden taşınmış ve daha nezih bir ortamı olan E6 kodlu bir erkek katılımcı şu sözlerle anlatmaktadır; "...Okusunlar çocuklarımız ama aileler bilinçlenmeli, okula vaktinde götürmez çocuğu. Öğretmen almadı mı derse toplanıp gelirler olay çıkarırlar. Okullara hamam açsınlar. Çocuklarımızı bir saat önce servisle alsınlar okula. Okula gönderme konusunda sorumsuz aileler, servis olsa mecbur kalırlar. Hamamlarda yıkansın çocuklar temiz formalarla derse girsinler. Ailelerde değişir o zaman. Çocuk der ki okulda temiz ortam var. Evin hali ne böyle. Babası içemez o zaman..."

Kız çocuklarının ise okula genelde ortaokul düzeyine kadar dahil olduğu, sonrasında adölesan dönemine girdikleri için evlendirildikleri ifade edilmiştir. Çocukların okul başarısı, dersler ya da üst eğitime geçmek değil, Rehberlik Araştırma Merkezine (RAM) gönderilmesi olarak görülmektedir. Bu durumun sebebi ise, buradan alınan raporla daha sonrasında engelli maaşı bağlanmasıdır. Görüşmeler esnasında iki kız çocuğu, bu durum nedeniyle okumak istedikleri halde okuyamadıklarını beyan etmişlerdir. Kadınlar ise okuma yazma kurslarına katıldıklarını, bunun dışında ise dikiş nakış kursu ve Kuran Kursuna katıldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların okuma-yazma oranının erkeklerden daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Kız çocuklarını neden okula göndermek istemedikleri sorulduğunda K3, K10, K12 ve E1 kodlu görüşmeciler şu diyalogla açıklamaktadırlar:

"K10: kızlar okudu mu aynı benim gibi 15 yaşında gocaya gidiyorlar kaçıyorlar, hemen evleniyorlar, çocuk oluyor o yüzden ailesi de göndermek istemiyor

E1: şimdi neden biliyor musun? Okula gittikleri zaman dedikodu yapıyorlar, sevdiği var birini seviyor, bizimkilerde onu kaldıramadığı için daha doğrusu şöyle memeleri çıktığı an bizimkiler okuldan allıyor valla hocam

K3: valla doğru diyor

E1: benimde olsa kız evladım okutmam, karton toplasınlar, erkeklerde de maddi durumu iyi olanlar okusun"

K12 kodlu kadın, çalışanların erkekler olduğu için okumalarını isteseler de kadınların sözlerinin geçmediğini de eklemiştir. Avrupa 2020 Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Bir Büyüme Stratejisinde de belirtildiği gibi sosyal içerme ve toplumsal bütünleşme açısından bakıldığında romanların her ne kadar belgelerde ve raporlarda yer alsalar da uygulama anlamında kaliteli bir eğitimden yoksun kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu durum da romanların istihdam açısından dikey hareketliliği

gerçekleştirmelerinin önünde bir engelle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Sosyal içerme ve toplumsal bütünleşmeye yönelik bir eğilimin olmadığı anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın olmanın dezavantajlılığının roman olmakla daha da derinleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kültürel anlamda kız çocuklarına karşı yetişkin kadınların da eğitimi gereksiz görmeleri başta kabullenme ve çaresizliğin bir sonucu olarak okunabileceği gibi kadınlığın çocukluktan itibaren ataerkil yapıya çaresizce teslim oluşu olarak okunabilir. Bu anlamda fırsat eşitliği ve istihdam edilebilirliğin roman kadınlar için başta bir eşitsizlikle başladığı anlaşılmaktadır.

Beslenme konusunda bazılarının gıda satın alabildiği ölçüde beslendiği, bazılarının ise il merkezinde Çarşamba ve Cumartesi günleri kurulan pazarda çürüğe çıktıklarını yani pazarcıların attıkları meyve ve sebzeyle toplayarak beslendiklerini belirtmişlerdir. En sevdikleri yemeği yoğurtlu biber kızartması ve kızarmış tavuk ya da kanat olarak cevap vermişlerdir. Banyo ihtiyaçlarını erkekler dışarıdaki muslukta, kadınlar ise evin içinde leğende karşıladıklarını belirtmişlerdir. Genelde evlerde giyeceklerini ve halılarını düzenli olarak yıkadıklarını ifade etmişlerdir. Beslenme ve temizlik standartlarının ne insan haklarına ne de AB politikalarına uygun olmaması, insani yaşam hakkı açısından büyük bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hastanede ayrımcılık yapılmadığını, doktorların kendileriyle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden biri hamile iken bilmeden ilaç kullanımından dolayı çocuklarının engelli olduğunu, bir diğeri ise hamile iken kansız kaldığından dolayı engelli doğum yaptığını belirtmiştir. Bu durum, doğum konusunda kadınların yeterli bilgisinin olmadığını göstermektedir. Bölgeden şehrin çeşitli alanlarına dilenmeye gidenler, buralarda beslenmeyi de başarmaktadırlar. Örneğin bir zincir restoran önünde ya da dönerci ve lokanta önünde dilenerek beslenmelerini sağlamaya çalıştıkları gözlenmiştir. Ancak bu kötü şartlarda bile olsa kadınların erkeklere göre daha az bu eylemi gerçekleştirebildikleri gözlenmiştir. Ulusal Roman Entegrasyon Politikaları için Avrupa Çerçevesinde belirtilen diğer vatandaşlarla beraber eşit temel ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında yetersizliğin olduğu bu durumun aynı zamanda ayrımcılık ve dışlanmayı körükleyerek toplumsal bütünleşmeyi zorlaştırdığını söylemek mümkündür.

“Roman kadınların yaşadığı en büyük sorun nedir?” diye sorulduğunda grup görüşmesinde tüm kadınların da onayladığı, K10’nun sözlerinde ifade ettiği, “çocukların ihtiyacını alamamak, zor durumda kalıyo, evinin ihtiyacını görememek” cevabını kabul etmektedirler. Temel ihtiyaçların karşılanamaması en büyük problem olarak görülmektedir.

Roman kadınlarının düzenli bir işte çalışması, mahallede hiç bulunmamaktadır. Yapılan işler arasında en yaygını karton-kâğıt toplayıcılığı, temizlik işi, dilencilik ve

onların tabiriyle çürüğe çıkmak yer almaktadır. Ab politikalarında da belirtildiği üzere romanların istihdama katılımı zaten bir problem olarak durmaktayken kadın olmanın istihdam anlamında daha da büyük zorluklar yarattığı ortadadır.

Kurslara katılımda en büyük zorluklarının çocuklarına bakmak zorunda kalmalarını söylemişlerdir. Genelde Roman olmayanların kendilerine iş vermek istemediklerini belirtmişlerdir. Genel anlamda çalışma konusunda her ne kadar işsizlik ve ayrımcılık şikâyetleri olsa da çalışmaya karşı tutumlarını, E6 kodlu erkek şöyle belirtmiştir: “Çalışmak istememelerinin sebebi zaten devletten bir sürü para alıyorlar. Her eve üç dört maaş giriyor. Bunları sormayın size cevap vermezler. Hatta maaşımı kestireceksiniz derler, kaçarlar. Ama ben size anlatırım açık açık bana sor bu tür soruları. Sakat, ölüm, dul aylığı, çocuk yardımı alıyorlar. Psikiyatriste giderler kendilerini kesip sakatlayıp devlete maaş başlattırırlar. 2000-3000 lira para giriyor eve asgari ücreti napsınlar. Alışmışlar hazır paraya. Sadece yeni yetişenler sigortalı olmak istiyor...” başka bir dezavantajlılık olan engelliliğin romanların hem eğitim hem de istihdam alanında bir avantaj olarak kullanılmaya çalışılması var olan dışlanma ve ayrımcılığa karşı onlar tarafından sığınılan bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanlarda gündelik hayatın belirli bir rutini bulunmamaktadır. Evlilik için 13-14 yaşlarında evliliğin eskisi kadar olmamakla beraber devam ettiğini belirtmişlerdir. Evlilik törenlerinde şahsi araçlar yerine taksi ve dolmuş kiralama yapmaktalar ve düğünler mahallede yapılmaktadır. Boşanan kadınların da olduğu gözlenmiştir. Bu konuda ise genel olarak erkeklerin başka kadınlara gittikleri veya kuma getirdikleri için ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Boşanan kadına kendi toplulukları içinde nasıl bakıldığı sorulduğunda grup görüşmesi esnasında, K3 ve K10 kodlu kadınlar, “K10: kötü gözle bakan oluyor da bazıları bakmıyor K3: erkekler hemen göz koyuyor ama küfür edince şey yapınca uzak duruyor” şeklinde ifade etmişlerdir. K19 kodlu eşi bırakıp giden bir kadın, eşinin mahalleden başka biriyle Ankara’ya kaçıp gittiğini belirtmiştir. Yapılan gözlem ve mülakatlardan anlaşılmaktadır ki erken yaşta evliliklerin resmi olmaması, erkeklerin kadınları istismar etmelerine sebep olmaktadır. Çaresiz kalan kadınlar ise ya ailelerine sığınmakta ya da dilencilik, karton toplayıcılığı veya yardımlarla geçinmeye çalışmaktadırlar.

Cenazelerin de yine belirli kuralları olmaktadır. Hastanede bekletilmeyi sevmemekteler ve başında bir gece beklemeyi ona saygı olarak adet haline getirmişlerdir. Kurban kesme, mevlit okutma gibi dini geleneklerin son dönemde daha çok arttığını söylemişlerdir. K16, K17 ve K18 kodlu mahallenin yaşlı kadınları, bu durumu birbirinden görmeye, televizyonlardan etkilenmeye bağlamışlardır. Yapılan mülakat ve gözlemlerde ilginç bir bulgu ise şu anda olmayan çeribaşılığı,

1990' lı yıllarda "Barak Karısı" lakabıyla Cemile adlı bir kadının yapmış olmasıdır. Bu durumu ise onun ahalinin en yaşlısı olmasına bağlamaktalar ve yaşlı olanların bilgeliğine hürmet etmektedirler. Bir görüşmede bugün aynı durumu, K17 kodlu yaşlı bir kadın kendisinin de onun gibi sözünün geçip geçmediği sorulduğunda "geçiyor Allaha şükür geçene geçiyor geçmeyene geçmiyor" şeklinde cevaplamıştır. Çeribaşılığın devam etmemesinin sebebine ise yaşlı bir kimse olmadığını ve kendisinin de en yaşlı olarak sürekli burada durmadığını ve kahırlarını çekemeyeceğini ifade etmiştir.

SONUÇ

Zonguldak, merkez ve ilçeleriyle beraber yaklaşık 20.000 Roman vatandaşa sahip bir ilimizdir. Yapılan çalışma göstermektedir ki, Romanların barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarıyla beraber, eğitim, istihdam ve sosyal hak ve faydalara erişememektedirler. Başta roman olmakla başlayan bu eşitsizlik, toplumsal cinsiyet faktörüyle daha da derinleşmektedir.

Gerek Türkiye, gerek AB tarafından yapılan durum tespitlerinde romanların durumları hemen hemen her yerde benzerlik göstermektedir. Ancak çözüm yolu olarak ortaya konulmaya çalışılan ister sosyal politikaların, isterse AB politika ve uygulamalarının yetersizliği, çalışmanın sonuçlarından anlaşılmaktadır. Başta yoksunluk, yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanmanın Roman halkı için Hindistan'da sınıf altı olmak kadar, içinde yaşadıkları ülkelerde sosyolojik açıdan da hala sınıf altı olmak kaderiyle karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

AB Roman politikaları ve hedeflerinin gerçekleşmesinde yerel şartlar ve romanlara özgü yapıların dikkate alınması gerekmektedir. Yapılan görüşmeler ve çalışmanın bulgularından, Romanlar ve özelde Roman kadınları için yeterli düzenlemelerin yapılmadığı ve bölgesel anlamda bu politikalardan yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte aşırı yoksulluk ve temel ihtiyaçlardan yoksunluk Roman aileler arasında hala yaygınlığını sürdürmektedir. Romanlar çoğunlukla temel hizmetlerden yoksun bir şekilde ve ayrımcılık ile karşı karşıya kalarak, oldukça kötü barınma koşulları altında yaşamaktadır. İşgücü piyasasına, eğitime, sağlık sistemine ve konut piyasasına erişimde ayrımcılık ve sosyal dışlanma hâlâ sürmektedir.

Sosyal hayat içinde Romanların uğradığı dışlanmanın en net görüldüğü alanlardan biri eğitim alanıdır. Romanların eğitim seviyesi, diğer AB ve ülke vatandaşlarının eğitim seviyesinin altında kalmaktadır. Bunun nedeni olarak ekonomik durumdaki güçlükler, Romanların yaşam tarzı nedeniyle eğitime önem verilememesi gibi birçok neden aranabilir. Fakat en önemli gerekçelerden biri olarak

sosyal dışlanma olgusu tartışılmalıdır. Roman çocuklar okullarında dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Görüldüğü kadarıyla Roman kadınların büyük çoğunluğu ya hiç okuma yazma bilmemekte, ya da yarı- okuryazar durumundadır. Bu yüzden Roman kadınlar sosyal güvenceli, sürekliliği olan iş olanaklarından yoksundur. Düşük eğitim düzeyi ve işgücü piyasasının talep ettiği vasıflardan yoksun olmanın yanı sıra ön yargılar ve ayrımcılık Roman kadınların işgücü piyasasındaki dezavantajlı durumunda belirleyici rol oynamaktadır. Roman vatandaşların istihdam edilebilirliklerini arttırmaya yönelik tedbirler eksiktir. Dolayısıyla Roman kadınlar, kadına yönelik ayrımcılık başta olmak üzere istihdama katılımında ve işgücü piyasasına erişimde daha da dezavantajlı durumdadır. Roman kadınlar sosyal dışlanma ve yoksulluğa karşı özellikle korunmasızdır. Bu durumda ise Zonguldak' ta Roman kadınların hem etnik hem de toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa daha fazla maruz kaldığı anlaşılmaktadır. AB roman politikalarına önem vermesine rağmen romanların eğitim düzeyi dikkate alınmadan kendilerinden profesyonel bir biçimde hazırlanmış proje önerileri ve uzman proje yazımı beklemektedir. Oysaki okulla bile bağlantısını tamamen kuramayan romanların ve özellikle roman kadınların bu hibelere ulaşmaları başlı başına bir sorundur. Her ne kadar roman istihdamını artırıcı politikalara dayalı projeler teklif çağrısı oluşturulsa da roman olmanın dezavantajlılığına engelli görünme pahasına maddi desteğe ulaşım çabası bu politikaları etkisiz kılmaktadır.

İster ulusal ister AB düzeyinde romanların sorunları ele alınırken, sosyo-ekonomik ve kültürel farklarla birlikte kadınların sorunlarının toplumsal cinsiyet temelli olarak yapılandırılması, kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi konusunda önemli bir adımdır. Romanların barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel sorunlarına roman kadınların içinde bulunduğu sosyokültürel ve sosyoekonomik durumlarla bakılması elzemdir. AB politikalarında ve faaliyetlerinde ülkelerin hem bölgesel hem yöresel şartlarına uygun destek ve hibeler yaratması, gerçekleştirmesi istenen hedeflere ulaşılmasında önemli bir adım olacaktır. Ayrıca bu sorunların ülkelere ve bölgelere göre ulusal ve yerel sorunların tespitinde yapılacak olan akademik araştırmaların önemli bir rolü vardır. Sadece sosyal politika oluşturmaya yönelik teori ve araştırmadan yoksun faaliyetlerin etkisinin sınırlı olacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

AB ve Türkiye Kadınlar için Birlikte,

https://ab.gov.tr/files/pub/eu_for_women_tr_2012.pdf (Erişim:19.04.2021).

Acar F., Arıner, H., O. (2009). *Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 656.

- Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2014-2017.
<https://rm.coe.int/1680590177> (Erişim: 18.04.2021).
- Avrupa Komisyonu - Fact Sheet , Sorular ve Cevaplar: Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda AB neler yapıyor? , 2018,
https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/201803/EU%20factsheet%20on%20gender%20equality_BC.pdf (Erişim: 18.04.2019 (Erişim: 18.04.2021).
- Avrupa Birliği Bakanlığı Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı, “Avrupa 2020 Akıllı, Sürdürülebilir Ve Kapsayıcı Büyüme Stratejisine İlişkin Bilgi Notu”, 2017,
<https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/Avrupa%202020%20Stratejisi.pdf> (Erişim: 19.04.2021).
- Avrupa İşbirliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma,
<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> (Erişim: 16.04.2021).
- Avrupa Sosyal Fonu (ESF) 2007-2013,
https://www.ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/22/SC22EXP_ESF_tr.pdf (Erişim: 19.04.2021).
- Council Directive, Official Journal of the European Communities
<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:180:0022:0026:EN:PDF%20> (Erişim: 16.04.2021)
- ÇETİN, B., I. (2017). “Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye’deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi Ve Birinci Aşama Eylem Planı’nın Değerlendirilmesi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 85-112
- DENİZ, B. Y. (2011). “Avrupa Birliği Hukukunda Temel Haklar Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sistemi İle Etkileşim”, *TBB Dergisi*, (97), s. 11-12.
- EUR-Lex
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:en:HTL> (Erişim: 16.04.2021).
- European Commission, (2012), https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_en (Erişim: 19.04.2021).
- European Commission, (2012),
<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0226:FIN:EN:PF> (Erişim: 19.04.2021).
- GENÇ, E. *Avrupa Birliği Roman Çerçevesi ve Türkiye'nin Roman Politikalarına Yansımaları*,
https://www.academia.edu/26135459/Avrupa_Birli%C4%9Fi_Roman_%C3%87er%C3%A7evesi_ve_T%C3%BCrkiyenin_Roman_Politikalar%C4%B1na_Yans%C4%B1malar%C4%B1 (Erişim: 18.04.2021).

- GÜL Pınar Erkem, Avrupa Birliği ve Romanlar,
https://www.academia.edu/4047887/Avrupa_Birli%C4%9Fi_ve_Romanlar
(Erişim: 19.04.2021).
- IŞIK S. N. “AB’nin Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları, Mekanizmaları ve AB’nin Türkiye’ye Bugünkü Yaklaşımı”, Sosyal Demokrat Dergi,
<http://www.sosyaldemokratdergi.org/abnin-kadin-erkek-esitligi-politikalari-mekanizmalari-ve-abnin-turkiyeye-bugunku-yaklasimi/> (Erişim: 20. 04. 2019).
- İnsani Gelişme Raporu (2016),
<https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/hdr2016/HDR%202016%20Overview%20TR.pdf> (Erişim: 19.04.2019).
- KARAMAN, A. (2018). “Ürün Bilinirliği ve Tercihini Belirlemede Ürün uzmanlarının Rolü: Nitel Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, s.646-663.
- KESİCİ, M. R., Selamoğlu, A, (2005). “Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 2, s. 25-51.
- KESİCİ, M. R. (2011). “Avrupa Emek Piyasası Dinamikleri ve Avrupa İstihdam Stratejisi Temelinde Türkiye’nin Uyumu, *Çalışma ve Toplum-Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 2011, Cilt:1, Sayı:28, s. 75-115.
- KUTLUAY Tutar, F., Şahin, H. (2017). “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Kadın İstihdamının Analizi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, s. 40-57.
- Roman İstihdam Ve Mesleki Danışmanlık Ağı Projesi, “Roman İstihdamında Bölgesel Sorunlar Eylem Planı” *Romanlar Federasyonu*, Kocaeli, 2017, <https://mistik.ikg.gov.tr/upload/2017-09/48e154d0-471f-4114-90ab-e63b892f5f46.pdf> (Erişim: 19.04.2021).
- Romanlar için AB eylemi,
https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/roma_flyer_tr.pdf (Erişim: 20.04.2021).
- SAYIN, A. (2008). “Avrupa Birliği’nin Kadın-Erkek Eşitliği Politikalarına Feminist Perspektiften Bakış”, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4).
- TATLIER Baş, M. M. (2011). *Avrupa Birliği’nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya Ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

- TOPSAKAL, C., Merey, Z., Keçe, M. (2013). “Göçle Gelen Ailelerin Çocuklarının Eğitim-Öğrenim Hakkı ve Sorunları üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 27, s.546- 560.
- ÜSTÜN, İ. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hesaba Katabiliyor muyuz?, STGM*. 28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı Edinburg, İskoçya, İngiltere 13-14 Eylül 2010, Ön Müşterek Rapor, “AB ve Türkiye’de Kadınların Hakları ve Rolü”.

ETİK: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.